

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף כז

משנה: השוחט אחד בעוף (קנה או ושט), וכן השוחט שני סימנים בבהמה, שחיטתו כשרה. כי בעוף מספיק לשוחט סימן אחד ובבהמה צריך לשוחט שני סימנים.

ורובו של אחד כמוהו: שחיטת רוב סימן נחשבת כשחיטת כל הסימן.

רבי יהודה אומר עד שישחוט את הורידין: רבי יהודה סובר שבעוף צריך לשחוט גם את הורידים כדי שיצא הדם החוצה.

חצי אחד בעוף: השוחט חצי סימן בעוף, או השוחט סימן וחצי בבהמה שחיטתו פסולה, כי צריך לשחוט רוב סימן בעוף ורוב שניים בבהמה. (והגמרא תקשה על כך פשיטא).

גמרא: 'השוחט' דיעבד אין, לכתחלה לא: מלשון המשנה 'השוחט' משמע שדוקא בדיעבד שכבר שחט שחיטתו כשרה. וקשה, וכי 'השוחט שנים בבהמה' זה רק בדיעבד ולא לכתחלה? וכי עד כמה הוא ישחוט וילך?

תירוץ: איבעית אימא אי אחד בעוף: המשנה אמרה 'השוחט' בגלל העוף, כי לכתחילה הצריכו חכמים שישחוט את שני הסימנים, מחשש שאם ישחוט רק אחד לא ישחוט את רובו. (אבל אם ישחוט את שניהם, בודאי ישחוט סימן אחד לגמרי, כי הסימן האחד נמצא מעל הסימן השני והוא חייב לשחוט את כל הסימן העליון כדי להגיע לתחתון). ולכן רק בדיעבד אם שחט סימן אחד בעוף יצא. תירוץ נוסף: ואיבעית אימא א'רובו של אחד כמוהו': לשון 'השוחט' נאמרה על השוחט רוב סימן, כי לכתחילה צריך לשחוט את כל הסימן (בין בעוף ובין בבהמה).

*

אמר רב כהנא מנין לשחיטה שהיא מן הצואר?

שנאמר "ושחט את בן הבקר" ממקום ש'שח' חטאו: כלומר מהמקום שהוא מתכוף דהיינו מהצואר ששם הוא מכופף את ראשו, 'תחטא' אותו, כלומר תוציא ותנקה את דמו. שאלה: **ממאי דהאי 'חטאו' לישנא דדכוויי הוא?** מניין שחיטוי הוא לשון של ניקיון? תשובה: **דכתיב "וחיטא את הבית". ואיבעית אימא - מהכא "תחטאני באזוב ואטהר".**

קושיא: **ואימא מזנבו?** אולי השחיטה נעשית מתחת לזנב, שהרי הזנב כפוף תמיד! תירוץ: **'שח' מכלל שזקוף בעיניו, והא שח ועומד הוא:** צריך לשחוט מהמקום שקרבן 'שח' ומתכופף, דהיינו מהצואר שלעיתים הוא מכופף את ראשו אבל בדרך כלל הוא הולך זקוף, ואילו הזנב תמיד כפוף. קושיא: **ואימא מאזנו:** שהיא זקופה תמיד, וכשהבהמה רוצה היא מכופפת אותה. תירוץ: **בעיני דם הנפש וליכא:** הפסוק הנ"ל שממנו אנו לומדים שחיטה ("ושחט את בן הבקר"), מדבר על קרבן, ובקרבן כתוב שצריך להוציא את דם הנפש של הבהמה כדי לזרוק אותו על המזבח. ודם הנפש נמצא בצואר ולא באוזן. (כי בחיתוך הצואר הבהמה מתה, אבל בחיתוך האוזן היא לא מתה). קושיא: **ואימא דקרע וכו':** אולי הוא ישחוט מהאוזן ויקרע את הבהמה עד מקום דם הנפש.

תו: וקושיא נוספת, אם לומדים שחיטה משחיטת קרבן, מניין לנו שחמשת הדברים שהייה דרסה חלדה הגרמה ועיקור) פוסלים בשחיטה?

אלא גמרא וכו': אלא בהכרח שקיבלנו הלכה למשה מסיני שחמשת הדברים פוסלים בשחיטה, ואם כן גם את הדין שהשחיטה בצואר למדנו הלכה למשה מסיני.

וקרא למאי אתא? דלא לשוייה גיסטרא: ואם כן הפסוק בשחיטת קרבן הנ"ל ("ושחט") מה הוא באה ללמד, והרי לומדים את השחיטה מסיני? תשובה - שלא יחתוך את הבהמה לשני חלקים (= גיסטרא), כי 'חטאו' כדי להוציא את דמו ולא יותר.

מקור אחר לשחיטה מן הצואר:

רב יימר אמר: נאמר "**וזבחת** מבקר ומצאנך" מהמילה "וזבחת" לומדים שממקום שדמו 'זב' 'חתהו' כלומר תשבור את הבהמה. שאלה: **מאי משמע דהאי 'חתהו' לישנא 'דמתכר' הוא?** מניין ש"חתהו" הוא לשון של שבירה? תשובה:

דכתיב "אל תירא ואל תחת". קושיא: ואימא מחוטמו? אולי השחיטה מהאף, שזהו מקום שזב משם ליחה (שהרי לא כתוב בפסוק שהדם זב)? תירוץ: זב על ידי חתוי בעיני, והאי זב מאליו הוא: הפסוק אומר שעל ידי השבירה יזוב החומר, וזה רק בדם שזב על ידי שחיטה, אבל ליחת האף זבה כל הזמן. קושיא: ואימא מלבו: אולי השחיטה כנגד הלב ומשם יזוב הדם?

ותו - שהייה דרסה חלדה הגרמה ועיקור מנלן? אלא גמרא, שחיטה מן הצואר נמי גמרא! וקרא למאי אתא? דלא לשוייה גיסטרא: הגמרא מקשה כנ"ל מניין לומדים את חמשת הדברים? ולכן היא מסיקה שמקום השחיטה הוא הלכה למשה מסיני וכנ"ל. והפסוק "וזבחת" מלמד שלא יעשה אותה גיסטרא, כי חתהו רק עד מקום שהוא זב.

מקור אחר לשחיטה מן הצואר:

דבי ר' ישמעאל תנא: נאמר בפסוק הנ"ל "ושחט את בן הבקר" אל תקרא "ושחט" אלא "וסחט", ללמד שבמקום שהוא 'סח' - משמיע קול, 'חטהו' - תנקה ותוציא את דמו. וזהו בצואר. קושיא: ואימא מלשונו? אולי השחיטה מהלשון? תירוץ: בעיני דם הנפש וליכא. קושיא: ואימא דקרע ואזיל עד דם הנפש?

ותו - שהייה דרסה חלדה הגרמה ועיקור מנלן? אלא גמרא, שחיטה מן הצואר נמי גמרא! וקרא למאי אתא? דלא לשוייה גיסטרא: כנ"ל.

מקור אחר לשחיטה מן הצואר, מברייתא:

ותנא מייתי לה מהכא: נאמר "וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים את הראש ואת הפדר על העצים אשר על האש". והרי אם כתוב שהם עורכים את הנתחים, אין צורך לכתוב שהם עורכים את הראש ואת הפדר, כי גם הראש והפדר נכללים בנתחים. ואם כן למה הם יצאו מהכלל ונכתבו בנפרד? תשובה - כי נאמר "והפשיט את העולה וניתח אותה לנתחיה" והייתי חושב שדוקא נתחים שישנן בכלל הפשטה נקראים 'נתחים', וממילא הפסוק שמצריך לערוך את הנתחים על המזבח, מתכוון רק לנתחים שיש בהם הפשטה. אבל מניין אני יודע לרבות גם את הראש שכבר הותז (ואינו צריך ניתוח, וגם אינו צריך הפשטה אלא קרב עם העור שלו), שגם אותו צריך לערוך על המזבח? על כך תלמוד לומר "את ראשו ואת פדרו וערך".

ממשיך רבי חייא: **מדקאמר 'את הראש שכבר הותז' מכלל דשחיטה מן הצואר:** מדרשת הפסוקים אנו לומדים שהשחיטה נעשית בצואר, כי כל הצורך לכתוב את הראש במיוחד, בגלל שהוא כבר הותז בשחיטה, והיינו שהשחיטה נעשית בצואר והיא מתיזה את הראש מהגוף.

קושיא: ותנא פתח ב"ראש ופדר" ומסיים ב"ראשו ופדרו"? הרי התנא התחיל לבאר את הפסוק "את הראש ואת הפדר", אבל הוא מסיים ומסביר פסוק אחר "את ראשו ואת פדרו"! **תירוץ:** הכי קאמר: כוונת התנא כך. מנין לרבות את הראש שכבר הותז? על כך תלמוד לומר הפסוק "את הראש ואת הפדר" שבו פתח התנא. והתנא מוסיף ומבאר - והפסוק "ראשו ופדרו" למה הוא נצרך? תשובה - מניין לראש ופדר שקודמין בעריכה לכל הנתחים? תלמוד לומר "את ראשו ואת פדרו וערך" והיינו שזה הדבר הראשון שצריך לערוך על המזבח.

שאלה: ופדר קמא דכתב רחמנא למה לי? מדוע צריך לכתוב בפסוק הראשון 'פדר' "את הנתחים את הראש ואת הפדר"? הרי הפסוק בא ללמד רק שצריך להקריב את הראש, למרות שהוא לא צריך הפשט וניתוח. **תשובה:** מיבעי ליה לכדתניא: הפסוק בא ללמד שמניחים את הפדר על מקום השחיטה, בכדי לכסות את המקום ההוא. וזהו דרך כבוד להקרבת קרבן לקב"ה.

מקור אחר לשחיטה מן הצואר:

והאי תנא מייתי לה מהכא: נאמר "זאת תורת הבהמה והעוף", וכי באיזו תורה שוותה בהמה לעוף ועוף לבהמה? הרי הם לא דומים זה לזה! כי בהמה מטמאה במגע ובמשא ואילו עוף אינו מטמא במגע ובמשא. וכן עוף מטמא בגדים בבית הבליעה (= האוכל נבלת עוף טהור, נטמא גופו ונטמאו בגדיו שהיה לבוש בהם בשעה שהנבלה היתה ב'בית הבליעה' בגרונו), ואילו בהמה אינה מטמאה בגדים בבית הבליעה.

אלא הפסוק בא לומר לך שכמו שבהמה צריכה שחיטה (כפי שלומדים מהפסוק "ושחט את בן הבקר"), כך גם עוף צריך שחיטה.

אי מה להלן ברוב שנים אף כאן ברוב שנים! תלמוד לומר "זאת": אך אם כן נלמד מבהמה שכמו ששחיתה ברוב של שני סימנים (כפי שלמדנו מהריבוי של

הקרבת ראש הקרבן לאר שהותז, ובהכרח ששחיתתו בשני סימנים), כך גם עוף יהיה צריך שחיטה של רוב שני סימנים! תשובה - על כך נאמר "זאת תורת הבהמה והעוף" המילה "זאת" באה למעט שלא לכל דבר הם שוים.

ר' אליעזר אומר: באיזו תורה שוותה בהמה לעוף ועוף לבהמה? אלא לומר לך מה עוף הכשרו מן הצואר שהרי מליקתו נעשית בצואר, כך גם בהמה שחיתתה מן הצואר.

אי מה להלן ממול עורף אף כאן ממול עורף! אם כן כמו שמליקה נעשית מתחת לעורף מאחורה, גם שחיטת בהמה תיעשה בעורף! תשובה - תלמוד לומר "ומלק את ראשו ממול ערפו ולא יבדיל" למעט שדוקא את 'ראשו' של קרבן עוף מכשירים על ידי מליקה ממול עורף, ולא את ראשה של בהמה.

קושיא: ר' אליעזר האי "זאת" מאי עביד ליה? מה הוא לומד מהמיעוט של "זאת" בפסוק "זאת תורת הבהמה והעוף"? (והרי הוא לא לומד כמו התנא הקודם שעוף לומד מבהמה אלא להיפך בהמה לומדת מעוף). תירוץ: אי לאו "זאת" וכו': אם לא היה כתוב "זאת" היינו חושבים שכמו שעוף שחיתתו בסימן אחד כך גם בהמה שחיתתה בסימן אחד, ולכן הפסוק ממעט שהם לא דומים לענין הזה.

*

תני בר קפרא: נאמר בתורה "זאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה הרמשת בכמים" (= דגים), הטיל הכתוב את העוף בין בהמה לדגים. לחייב את העוף בשחיטת שני סימנים (כמו בהמה) אי אפשר, שהרי כבר הוקש לדגים שאינם צריכים שחיטה, לפוטרו ללא שחיטה אי אפשר שהרי כבר הוקש לבהמה, הא כיצד? הכשרו בסימן אחד. ומכאן שעוף די לו שבחיטת סימן אחד.

שאלה: דגים דלאו בני שחיטה נינהו מנלן? מנין שלא צריך שחיטה בדגים?

אילימא: אם תאמר שלומדים זאת מהפסוק "הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם אם את כל דגי הים יאסף להם ומצא להם" ומכאן שדגים די להם באסיפה בעלמא ולא צריכים שחיטה, זה אי אפשר לומר, שהרי לגבי השלול (= מין עוף שמן מאוד) נאמר "ויאספו את השלול", ואמרנו מקודם שאי אפשר לפטור לגמרי את העוף משחיטה כיון שהוקש לבהמה.

תשובה: התם לא כתיבא אסיפה במקום שחיטה דאחריני, הכא כתיבא אסיפה במקום שחיטה דאחריני: כלומר באמת לומדים מהפסוק "אם את כל דגגי היים יאסף להם" שדגים לא צריכים שחיטה, ואין לדמות זאת לשלול, לפי שלגבי שלול לא נאמרה 'אסיפה' בסמיכות ל'שחיטה' במינים אחרים, אבל לגבי דגים נאמרה 'אסיפה' בסמיכות ל'שחיטה' בצאן ובקר, ומכך שהתורה כתבה לשון 'שחיטה' בצאן ובקר ולשון 'אסיפה' בדגים אנו לומדים שדגים די להם באסיפה בעלמא ואינם צריכים שחיטה.

*

דרש עובר גלילה: בהמה שנבראה מן היבשה ויש לה חיות בריאה וחזקה, הכשרה בשחיטת שני סימנים, דגים שנבראו מן המים וחיותם חלשה, הכשירן ללא שחיטה כלל, עוף שנברא מן הרקק (= תערובת של יבשה ומים) וחיותו פחותה מבהמה ומרובה מדגים, הכשרו בשחיטת סימן אחד.

אמר רב שמואל קפוטקאה: תדע שאכן העופות נבראו מן הרקק, שהרי עופות יש להן קשקשת ברגליהם כדגים.

יעוד שאלו: הכוונה שקונטריקון ההגמון שאל את רבן גמליאל, ובמס' בכורות מובאות כל השאלות שהוא שאל אותן, וכאן הגמ' אומרת שגם את השאלה הזאת (שתובא מיד) הוא שאל אותן.

כתוב אחד אומר וכו': וכך הוא שאל את רבן גמליאל: בפסוק אחד נאמר "ויאמר אלהים **ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף** יעופף על הארץ", הרי שהעופות נבראו מהמים, ואילו בפסוק אחר נאמר "ויצר יהוה אלהים **מן האדמה** כל חית השדה **ואת כל עוף השמים**", הרי שהעופות נבראו מן האדמה?

אמר לו רבן גמליאל, העופות מן הרקק נבראו. ראה תלמידיו מסתכלים זה בזה (= שהתפלאו על תשובתו להגמון). **אמר להם קשה בעיניכם שדחיתי את אויבי בקש? באמת העופות מן המים נבראו, ולמה הביאן אל האדם? לקרות להן שם!** כלומר והטעם שהם נכתבו בפסוק "ויצר יהוה אלהים **מן האדמה**..." לפי שהפסוק הזה עוסק בקריאת השמות שקרא אדם הראשון לבעלי החיים, וכוונת הפסוק היא כך: "ויצר יהוה אלהים **מן האדמה** (את) כל חית השדה, **ואת כל עוף השמים**" הוא

הביא אל האדם לראות מה הוא יקרא לו, אבל הפסוק הזה לא עוסק ביצירת העופות, שכאמור הם נוצרו מן המים.

ויש אומרים בלשון אחר לאותו הגמון, ובלשון הראשון אמר להן לתלמידיו, משום דכתיב על ויצר: ויש אומרים להיפך - שרבן גמליאל ענה להגמון שבאמת העופות נבראו מן המים, אלא שהם נכתבו בפסוק של האדמה בגלל קריאת השמות שקרא אדם הראשון לבעלי החיים וכפי שהתבאר, ולתלמידיו הוא אמר שבאמת הם נבראו מן הרקק, לפי שאי אפשר לומר שהם נבראו רק מן המים שהרי בפסוק השני נאמר **”וַיֵּצֵר יְהוָה אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם”** (= "ואת כל עוף השמים" הולך על "ויצר"), נמצא שהם נוצרו גם מן האדמה, וא"כ בהכרח שהם נבראו מן הרקק.

*

אמר רב יהודה משום ר' יצחק בן פנחס אין שחיטה לעוף מן התורה: ואפילו מתורה שבעל פה הלכה למשה מסיני אין לו שחיטה, אלא חייב שחיטה מדברי סופרים [והוא נעשה נבילה רק אם מת מאליו או שהרגו ע"י מכה שלא ע"י סימנים], שנאמר **”אִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר יִצוּד צִיד חַיָּה או עוֹף אֲשֶׁר יִאָּכַל וְשִׁפְף אֶת דָּמוֹ וְכִסְהוּ בְּעֶפְר”**, כלומר די לו בשפיכה בעלמא ולא צריך שחיטה (מן התורה, אלא מדברי סופרים).

קושיא: אי הכי: א"כ מדוע חיה חייבת בשחיטה מן התורה, והרי בפסוק הנ"ל כתוב גם "חַיָּה"?

תירוץ: **איתקש לפסולי המוקדשין:** חיה הוקשה לבהמת פסולי המוקדשין (כפי שיבואר להלן בגמ'), ולומדים בהיקש שכשם שבהמה צריכה שחיטה מן התורה כך חיה צריכה שחיטה מן התורה.

קושיא: **עוף נמי איתקש לבהמה:** והרי גם עוף הוקש לבהמה, שנאמר "זאת תֹּרֵת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף".

תירוץ: **הא כתיב ושפך את דמו:** בעוף נאמר "וְשִׁפְף אֶת דָּמוֹ" (כמבואר לעיל) ללמדנו שדי לו בשפיכה בעלמא ולא צריך שחיטה.

קושיא: ומאי חזית דשדייה ליה על עוף? שדייה אחיה! כלומר והרי בפסוק הזה נאמרה גם חיה וגם עוף (= "אֲשֶׁר יִצוּד צִיד חַיָּה אוּ עוֹף אֲשֶׁר יֶאֱכַל וְשִׁפְךָ אֶת דָּמוֹ"), ומדוע אתה אומר ש"ושפך את דמו" הולך רק על עוף ולא על חיה?
מסתברא משום דסליק מיניה: יותר מסתבר ש"ושפך את דמו" הולך על עוף, כיון שהוא סמוך יותר ל"עוף" (= "עוֹף אֲשֶׁר יֶאֱכַל וְשִׁפְךָ אֶת דָּמוֹ").